

VINCZE ANDRÁS

A nagybácsi

Verka néni abból élt, hogy a városi menhelyből fogadott gyereket. Egy után kapott tizenöt pengőt. Mindig ácsorgott udvarában négy-öt sápadt kicsiny, ingben. Szelidek voltak, nem volt velük sok baj. Már az intézetben megtanulták, hogy hangosan beszélni, sokat szaladgálni és főleg sokat enni nem lehet. Kérni a legrosszabb.

Verka néni nyájas asszony volt, templomba rendszeren eljárt, minden este a temetőbe ment és nagy kedvvel rendezgette a kis sírokat.

— Az én gyermekeim — mondogatta.

Volt már vagy harminc sírja. Ezért is kapott a MANSZ-tól havonta, síronként egy pengőt. Az úriasszonyok szíve megesett a gizgazos kis dombokon, legyen meg nekik is a tisztesség. Verka néni hát szívesen látta a sírok szaporodását s imádkozott a gyerekek lelki üdvösségéért.

Nem igen verte a gyerekeket, egyszerűen úgy tett, mintha nem is volnának a világon. Reggelire rántottlevest adott nekik, délre valami híg főzeléket, estére pusztá kenyeret. Nem fűtött és orvost soha nem hívott. Havonta egyszer kijött egy kedvesnővér a városi házból, vizitációra. Ezt mindig előre tudta Verka néni, mert bátyja volt a kapus. Az megírta.

Ilyenkor jó kávét készített és almakompótot. Ezt szerette nagyon Eufrazia kedvesnővér. Aztán jól eltrécseltek, a nővér is parasztlány volt, megértették egymást.

A gyerekekkel való bajlódást az államnak rótták fel és nem egyszer vágyódtak másféle élet után. Verka néni egy darabka földért áhítozott, amiben kertészkedhetne, a nővérke pedig egyre bánta, hogy nem ment férjhez tizenöt éves korában. De az anyja a plébánosnak tett valami fogadalmat, ezt kellett a lánynak teljesíteni. Csöndes, vérszegény gyerek volt, nem is tudta, hogy mi történik vele, elment apácának. Afféle cseléd lett eleinte, később betegápoló, majd húsz év múlva, öregségére került az árvák menhelyére.

Ők ketten intézték a jelenlegi négy kisfiú életét, akik ilyenkor, e látogatósok alatt kimosdva, és kezükben egy-egy vajaskenyérrel, félve ácsorogtak a konyhában és nézték a kenyeret.

Ugyanis tapasztalatból tudták, hogy a nővérke távozta után Verka néni szemügyre veszi a kenyereket és aki megette, vagy belepiszkolt, annak olyan barackot ad a fejére, hogy napokig sajog a koponyája s másnap nem kap enni semmit sem.

Nyalogatták hát a kenyér csücskét és óvatosan egymásra néztek.

Bent kanalak és tányérok csörömpölése hangzott, nehéz pillanatok voltak ezek. De csak addig, míg valamelyikük rá nem szánta magát arra, hogy beharapjon a vajaskenyérbe. Most Jani nem bírta ki, elszántan és lehúnyt

szemmel tömte magába a csudálatos kenyeret. A többi megkönnyebbülve tette le az asztalra magáét. Most már egyedül Janira szorítkoztak, lesték minden mozdulatát. Izgatottan sugdostak és előkészületeket tettek a köszönésre. Már esteledett, tudták, hogy a vonat várja a nővérkét.

Felálltak szépen az ajtó elé, sorban. Jött is a nővér és Verka néni, mindketten jóságosan mosolyogtak.

— Dicsértessék az Úr Jézus, áldja meg mind a két kezével! — kiáltották kórusban, cérnahangon és meghajtották magukat. Ezt Verka néni vezette be, évekkal ezelőtt.

Eufrazia néni kegyesen rájuk pillantott, most is élvezte ezt a hatalmának kijáró tiszteletadást. Bizony, bent az igazgatónő elég lenézően bánik vele, jól esik az ilyesmi, hiába. — Meglátta a kenyereket a deszkán.

— Mi az, nem vagytok éhesek? Micsoda pazarlás — fedtte meg Verka nénit.

Elment.

Verka néni kikísérte az állomásra. Majd kényelmesen visszajött, a kulcsrazárt kaput szépen kinyitotta, megint becsukta.

A fiúcskák ott álltak sorban a konyhában, ahogy elhagyta őket. Rájuk nézett. Mindjárt megállapította, ki a tettes. »Jani«, gondolta, nem mer ránézni.

— Édes fiam, a mohóság az akasztófára visz, meglátod. Kiennéd a szíve-met is, te, te nagybélú — mondta szelíden és két csontos ujjával megbarackolta, illetve kopogósan fejbevágtá Janit. A gyerek sajtó és meglődult agy-gyal rogyant meg, de nem esett el. A többiek most lesütötték szemüket. Verka néni összeszedte a kenyereket és egy tányérba téve, bevitte a szobába. Ilyenkor este jött látogatóba Mari, a barátnője, ketten egy bögre kávé mellé fogyasztgatták és beszélgettek.

Nappal a gyerekek az udvarban játszadoztak, de nem volt szabad ázni, kövel dobálni, fáramászni, kiabálni, szaladgálni, mert az »főfájást« okozott Verka néninek. Ténferegtek hát, ültek, mint a verebek. A világból keveset láttak eddig, az udvarba is ritkán nyitott be látogató.

Verka néni afféle alvégi szegény volt, bárha a kis nádfedelű házacska az övé volt. Rokonai nem éltek a faluban, valamikor mint papi cseléd került ide, de a pap rég meghalt, ő meg megöregedett. Élt hát, ahogy legokosabban tudott. Nem lehet mondani, hogy rosszabb volt a falú többi emberénél, ő sem vette emberszámba ezeket a gyerekeket. Ez volt az ő szüretje, ez a négy kisleány, s a temető.

Ezerkilencszáznegyvennégyet írtak ekkor s végefelé közeledett az év.

A faluban egyre nagyobb lett az izgalom. Jöttek a hírek a frontról, sokan nem jönnek már haza. Ellenben a németek visszavonulnak, az oroszok már átjöttek a Tiszán is.

Mi lesz?

Sokan eltűntek a faluból, a csendőrök is mintha kámforra váltak volna. A nagygazdák kezdtek szíves hangon szóbaállni a cselédekkel s rendeztek a nagykocsmában egy mulatságot, ahol leültek a zsellérekkel egyasztal mellé. A pap sápadtan járt-kelt és azt fontolgatta, merje-e itthagyni a templomot?

Nyilas legények tűntek fel a faluban, összeszedték a leventéket s elvitték vagy felét valamerre, nyugati irányba. A többi menetközben megszökött s bújkált a szőlőkben.

A bort, húst, gabonát elásták, mindenki igyekezett minél rosszabbul ki-
nézni, előkerültek a tehetősöknél a rongyok. Forrt a falu és rettegett. De nem
mind. A többség nem, az várt.

A lakatos, meg a csordás egy napon vörös zászlót tűzött ki az iskola egyet-
len ablakába. Senki sem merte leszedni, a gazdák elkerülték. A szegénysoriak
nevétgélve járkáltak, hangosan beszéltek, egyszerre tele lett velük a falu.

Másnap dörgés hallatszott, csata volt négy kilométerre, Kecskemétnél. Aztán
néhány eltévedt német motorbiciklista zúgott át a falu egyetlen utcáján s. es-
tére két teherautón szovjet katonák robogtak be.

Kész csuda volt látni, hogy mit készítettek el a lakatos, meg a csordás.

Kisült, hogy vannak egyszerre karszalagos örök a faluban s van fegyverük
is. Együtt járták végig a házakat és összeszedtek minden fegyvert. Német buj-
káló és nyilas nem akadt. Túl voltak már azok árkon-bokron.

Verka néni is kiállt a gyülekezetre, mely fogadta a parancsnokot. Vitte
a négy gyereket ártatlanul, s egy katonától kapott egy láda zsírt. A katona
éppen Janit szemelte ki, hogy felemelje és fel is emelte. Láthatta az egész falu.
Barátságosan vállárveregetett és valamit magyarázott a vénasszonynak. Biz-
tosan azt, hogy »úgye ezek a gyerekek a maga unokái, Mamka, de ne féljen
semmit, ha el is veszett apjuk, anyjuk, a haza megkerült ennek a négynek«.
S valami képecskét is adott a gyerekeknek, amit az sebesen eldugott keblébe.
Ezt nem vette észre Verka néni.

A megváltozott életről a négy lelenc édeskeveset tudott. Részükre egyelőre
semmi sem változott. Eufrazia néni tovább is kijárt, kicsit megfonnyadt test-
tel s riadtan.

Egy napon a gyerekek megették a birsalmát, amit Verka néni díszképpen
kitett a sublódra, hadd illatozzék. Kis szomszédolásra ment, új hírekért; min-
denki jött, ment ebben az időben.

Hajh, volt nagy verés az alma miatt. Mikor azt ordította, hogy »farkas-
ivadékok, fattyú kutyakölykek«, a kis Jani, aki egyébként elég erős fogazattal
és jó gyomorral jött a világra, bátran kiáltotta.

— Majd megmondom, ne féljen!

Többször is előfordult már, hogy a gyerek egyre hivatkozott valakire, aki
majd megvédi őt. Ez végre is szeget ütött az öregasszony fejébe. De hiszen
nincs ennek a fattyúnak senkije, ő csak tudja, hogy senkije sincs az ég alatt.
Megvallatta a gyereket. De az se szép szóra, se verésre nem mondott semmit.

Újabbán rászokott a verésre Verka néni, mert úgy látta, a gyerekekért nem
jár ki a pénz. Elapadt valahogy a biztos tőke folydogálása, a MANSZ úriasz-
zonyok is szétmentek, ki tudja merre. Gondozhatta a kis sírokat is ingyen.
Már nem nagy kedvvel járogatott ki a temetőbe. Egy napon megint megverte
a lelenceket s Jani, aki ügylészik lassacskán vezérük lett, megint olyasmit
mondott, hogy »majd ad neki Ő, csak megtudja...«

Az öregasszony alaposan megrázta a gyereket.

— Mit beszélsz te? Ki ad neked? Hát kid van neked? Ki az, aki neked
ad, he? — S újabb pofont mért a sivalkodó Janira. Az beleharapott a kezébe,
— na, erre nem következhetett más, mint újabb dühroham, de annyira erős
roham, hogy a vénasszony tisztára eszementen verte.

A gyerek egyszerre csak nem jajgatott tovább, kihullott kezéből, le a
földre, illetve az agyagra, a konyhában. Tél volt már akkor, február eleje.

A többi gyerek belelapult a falba, szinte árnyékká változtak, remegő árnyékká a falon.

Verka néni kifújta magát s éppen ráncigálta felfelé az ájult, vagy micso-dás lelencet, mikor a fene arra hozta a lakatost. Bejött nagy havas sü-veggel; helybeli mesterember volt egyébként, vékonydongájú, de erős tekin-tetű ember. Mindjárt meglátta a Janit.

— Megölte, ugye? — mondta haragosan. — Régen figyeljük, mi van itt, de most magam is látom. — Többet nem beszélt, kivette a gyereket az asszony kezéből és leült a székre. Ölbevette.

— Adjatok egy kis vizet, gyerekek.

Azok elmozdultak a faltól, de nem mertek vízért futni. Ránéztek az öreg-asszonyra. Az dühét nyelve bámulta a jelenetet,ilyent még nem ért, mióta eszét tudja. Mit akar ez itt, ez a rongy kapcabetyár? Lám igaza volt a plébános úrnak, mikor annyiszor intette a szegénységet az urak tiszteletére s istenféle-lemre! Mi lesz a világból, az embert saját házában támadják meg. De csak nem szólt azért egyet sem, valahogy félt ettől az embertől.

— No mi lesz, nem adtok hamar vizet? — mondta korholva a lakatos. Erre fűgén száadtak a dézsához és mind hozta volna a vizet.

Jani gyerek a hideg vízre és a meleg szóra lassacsckán magához tért és szembenézett az emberrel. Nagy kétségbe nézett, amiben furcsán elszállhatott egész lelke. De jól eset belenézni ebbe a szembe!

Megsímogatta a hideg és hólétől lucskos prémet, a lakatos pedig ezt kér-dezte durúszoló hangon. — Mi lett veled? Megvert? Mondd csak egész nyugod-tan. Rossz voltál? Az is lehet ám. Nekem mindent megmondhatsz. No ne félj semmit. Ki vele.

Jani halkán sugdosott a fülébe.

— Csak hagy verjen, majd megmondom én.

— Úgy, hát, mondd csak, mondjad.

— Nem magának, másnak. Van nekem itt valakim, aki mindenkit meg-ver, ha akar. Eddig nem szóltam, de legközelebb elmondom neki.

A lakatos azt hitte, a gyerekek az apja tűnt elő valahonnan, arról beszél.

— Meglett az apád? Jól van, meglásd, hamarosan elvisz innen s többé eszedbe se jut, ami volt.

Jani egészen közel hajolt az emberhez.

— Nem az apám, az nincs.

— Nem? Kérdezte sűgva a lakatos. Hát kicsoda, hogy olyan nagyra vagy vele? A bátyád? — A gyerek fejét ingatta. — Ha az se, akkor a nagybátyád?

Jani elgondolkodott. Nem igen tudta, hogy mi lehet a nagybátya, de benne volt a nagy s ez tetszett neki.

— Az hát, ő az. Itt van velem. S a mellére mutatott.

A lakatos körülnézett. Ézt a gyereket halálraverte ez a boszorkány, hiszen félrebeszél. Le kellene fektetni, de még jobb lenne, ha elvihetné.

Míg így töprengett, Verka néni is végére járt gondolatainak. »Szíves« han-gon elegyedett a suttogásba, mely most már nagyon izgatta. Ki tudja, mi min-dent vall ez a gyerek. Hiszen olyan hazugok ezek a lencenek.

— Vesse le a kabátot szomszéd, egész magára fülled. Hideg van odaki, ugye? Van egy kis pálinkám, ejnye, hová is tettem? Tudja, nem sajnálom a gyerekektől se, ha köhögnek, lötytyentek egy keveset a teába, mindjárt elmúlik

a hülés. — S ment a pálinkáért, azaz ment volna, ha az ember fel nem emeli a kezét.

— Várjon csak. Ez a gyerek megint elájult.

Felindulva állt fel s a gyereket gyorsan letette az asztalra. Feltépte ruháját és szívét. dörzsölte, újra vizet parancsolt, mozgatta karjait. Valami a földre pergett, egy átizzadt kis papírlap. Űgyet sem vetett rá. De Verka néni felszedte és alkalomadtán megnézte. Valami idegen embert ábrázolt, össze is volt fenne; nem tudta mire vélni, hogy kerül ez a gyerekhez.

A lakatos nem engedte segíteni, egymaga hozta vissza a gyereket a lámpafénybe s mikor az már elég jól mozgott, elhatározta, hogy elviszi haza, a többit majd holnap eligazítja. A többit is elviszi innen.

Ekkor meglátta a vénasszonynál a papírt s egyszerre emlékezett, hogy az imént a gyerek ruhájából valami földrehullt. Kinyújtotta most a kezét.

— Adja csak ide, ez a gyereké.

Verka néni felvisitott.

— Nincs ennek semmije se, itt minden az enyém!

A lakatos nem sokat teketóriázott, hanem ügyesen kikapta kezéből s rá-mordult.

— Holnap behívatjuk a községházára. Addig is viselje magát csendesen, a gyerekeket ne bántsa, mert megkeserüli. Nem kutyák ezek, hallja-e? Minden ember egyforma, ezeknek még több jár az élettől, mert még apjuk, anyjuk sincs. — Azzal nyugodtan megnézte a papírt.

Hát egy szovjet katona fényképe.

Azt hitte elszédül.

Hogy kerül ez egy lelenchez, aki csak négy esztendő. Megfoghatatlan. Aztán eszébe jutott valami. Talán csak nem erre hivatkozott ez a gyerek, hogy »majd szól neki?« Mármint a szovjet katonának.

Nézte Janit, nézte a képet és megrázta a fejét. Érthetetlen.

Jani élénken követte a lakatos arcjátékát, majd meglátta kezében a papírt, — s máris tudta, hogy titka kiderült.

Felkiáltott.

— Adja vissza, kaptam ezt, az enyém. Isten bizony kaptam, nem loptam. Ott adta az autónál a katona bácsi, mikor mind ott voltunk.

— Persze, ez a tiéd, nesze, tedd vissza az ingedbe, el ne veszítsd.

A többire bátorító pillantással nézett.

Elmentek. A lakatos meg Jani. Útközben ezt kérdezte az ember.

— Mondd csak, honnan találtad ki, hogy kit ábrázol a képed?

A gyerek értetlenül rázta fejét.

— Én nem találtam ki semmit. Ő a nagybátyám.

Úgy látszik annyira tele volt szíve nincstelenséggel, hogy rögtön befogadta s még apjánál is nagyobbra tette. Nagybácsijává, mert gyermeki képzeletében roppant erősnek és hatalmasnak gondolta ki minden este, elalvás előtt. N a g y n a k , — ebben a szóban pedig ez benne volt.

— Ő a nagybátyám — mondta hangosan Jani és biztosan tudta, hogy igazat mond.

A lakatos némán vitte ölében a gyermeket, s csizmája hangosan nyikor-gott a fagyon.

— Persze, hogy az, ki lenne más? — mondta később, mint valami hosszú gondolatsor beigazolását.